

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Diarienummer
2009-06-16

Europeiska året för bekämpning av fattigdom och social utestängning (2010)

Nationellt program för Sverige

Inledning och sammanfattning

Europeiska unionen har sedan 1983 anordnat särskilda temaår för att belysa viktiga politiska och samhällsliga frågor. År 2010 är utsett till det *Europeiska året för bekämpning av fattigdom och social utestängning* och kommer att uppmärksammas i samtliga medlemsstater med en rad aktiviteter, kampanjer och projekt.

Temaåret syftar till att bekräfta och stärka det politiska åtagande som EU gjorde i samband med lanseringen av den s k Lissabonstrategin för tillväxt och konkurrenskraft om att vidta åtgärder för att på ett "avgörande sätt försöka utrota fattigdom". Genom den internationella ekonomiska och finansiella krisen har dessa frågor fått särskilt hög aktualitet. Krisen kan få långsiktiga konsekvenser för tillväxt och sysselsättning i EU och det är de mest utsatta människorna som sannolikt kommer att drabbas hårdast.

Varje medlemsstat skall sammanställa ett nationellt program för temaåret där det framgår vilka mål som finns uppsatta och aktiviteter som skall genomföras. Programmet skall godkännas av EU-kommissionen som sedan beviljar medel för genomförandet mot att medlemsstaten medfinansierar med motsvarande belopp.

Programmet och genomförandet av temaåret skall ske i nära samråd med dem som berörs av fattigdom och utestängning, deras organisationer och andra aktörer i det civila samhället. I Sverige har det Nationella programmet tagits fram i samråd med bl.a. Nätverket mot socialt utanförskap, som representerar ett fyrtiotal s k brukarorganisationer, och behandlats i regeringens delegation för brukarinflytande i sociala utvecklingsfrågor, den s.k. Brukardelegationen. EU-kommissionen har fastställt en rad olika mål och riktlinjer för genomförandet av temaåret, bland vilka följande fyra är centrala: Erkännande av rättigheter; Delat ansvar och partnerskap; Sammanhållning; Engagemang och konkreta åtgärder.

Regeringen har utsett Svenska ESF-rådet till genomförandeorgan. ESF-rådet har fått i uppdrag att i samråd med Regeringskansliet och berörda myndigheter och organisationer planera och förbereda Sveriges genomförande av temaåret. *Huvudsyftet med temaåret är att öka förutsättningarna för människor att ta sig ut ur fattigdom och social utestängning.* Även kunskaperna om fattigdom och social utestängning behöver öka samt frågan om vem som kan sägas vara fattig och varför fattigdom och social utestängning existerar. Sverige har utifrån detta syfte och EU:s riktlinjer valt följande mål för temaåret:

(1) Kunskaps- och opinionsbildning för att medvetandegöra allmänhet, politiker och beslutsfattare (lokalt och nationellt) om fattigdom och social utestängning.

De som drabbats av fattigdom och utestängning skall i en landsomfattande konsultations- och samverkansprocess ges utrymme för att föra fram sin berättelse, sina krav och förslag till politiker, beslutsfattare/representanter för privat, offentlig- och frivilligsektor, media och forskare. Genom att i denna verksamhet involvera Folketshusrörelsen och utnyttja den nya tekniken med s k Digitala Hus kommer processen – inklusive filmvisningar, seminarier och konstnärliga uttrycksmedel – att också nå en bred allmänhet och media.

(2) Mobilisering av och stöd till bl.a. frivilligorganisationer och det civila samhället i kampen mot fattigdom och social utestängning och därmed också påvisa allas ansvar i denna angelägna samhällsfråga.

Genom att öppna för en dialog mellan frivillig-, offentlig- och privat sektor skall allas ansvar för bekämpning av fattigdom och utestängning påvisas och de olika aktörernas insatser uppmärksammas, bl a i form av goda exempel. Vad gäller barnfattigdom kommer rättighetsperspektivet särskilt att fokuseras. De skillnader i materiella villkor som finns mellan barn i olika familjekonstellationer och av olika etniskt ursprung skall synliggöras och i samband med en särskild kampanjaktivitet skall förslag diskuteras med ansvariga politiker och beslutsfattare.

Även för andra utanförskapsgrupper skall ett rättighetsperspektiv betonas. Stora skillnader när det gäller tillgång till t ex hälso- och sjukvård (och därmed sämre hälsa), strukturell diskriminering som utestänger vissa grupper från arbets-, bostads- och utbildningsmarknad samt faktorer som hindrar människor från politiskt deltagande skall lyftas fram.

(3) Ge de berörda människorna en röst och möjlighet att ta sig ur fattigdom och utanförskap.

Det finns i Sverige ett växande antal s k utanförskapsområden, präglade bl.a. av boendesegregation. De boendes egna röster från dessa områden skall kunna höras; möten mellan majoritets- och minoritetsbefolkning skall uppmuntras och leda till samverkansprojekt och grannskapsarbete som befrämjar den sociala sammanhållningen på lokal nivå.

Strategier för egenmakt och sociala innovationer/socialt entreprenörskap skall inom detta mål särskilt uppmärksammas och även kopplas till ökade möjligheter till arbete och egenförsörjning

Vissa grupper av extremt fattiga – hemlösa, irreguljära/papperslösa/gömda, tiggare – representerar ett nytt fenomen i Sverige, något som påverkar den sociala sammanhållningen. De organisationer som arbetar med dessa grupper skall ges en framträdande roll under året och ges möjlighet att genom användande av konstnärliga uttrycksformer, kampanjer och aktiviteter medvetandegöra allmänhet, politiker och media. Även här skall ett rättighetsperspektiv betonas.

1. Nationella förhållanden och utmaningar

Sverige har varit framgångsrikt när det gäller att bekämpa fattigdom och social utestängning. Sverige har också en förhållandevis låg andel fattiga, både vad gäller relativ och absolut fattigdom. Samhället är relativt jämlikt och har ett stabilt, offentligt finansierat välfärdssystem.

Enligt många uppfattning är fattigdomen praktiskt taget utrotad och i de fall individen drabbas av t ex arbetslöshet, sjukdom eller annan olycka träder samhället (staten eller kommunen) in.

Samtidigt kan man konstatera att den ekonomiska krisen under 1990-talet medförde att fattigdom och social utestängning ökade för många och det skedde en accelererande segregering i boende och socialt liv. I synnerhet kom detta att drabba utrikesfödda. Även andra grupper drabbades hårt och tidigare relativt okända fattigdomsfenomen uppstod: hemlöshet, ett växande antal irreguljära/"papperslösa" invandrare och s k gömda flyktingar/asylsökande, tiggare på gator och i tunnelbana, en ökande barnfattigdom i vissa familjekonstellationer och en växande grupp ungdomar, ofta med annan etnisk bakgrund, som står utanför både arbetsmarknad, skola och socialförsäkringssystem.

Det finns å andra sidan också en rad positiva tecken: Under 2000-talet har allt fler arbetsinkomster som räcker till egen försörjning, färre är fattiga (andelen i absolut fattigdom var 4,5 procent 2006) och färre måste förlita sig på ekonomiskt bistånd.

1.1 Utmaningar och den nationella strategin för bekämpning av fattigdom

Ekonomisk fattigdom i Sverige

I den *Nationella strategirapporten 2008-2010*¹ konstateras bl a att från 1994 har den *relativa fattigdomen* ökat på grund av att inkomstskillnaderna har ökat, dvs. förvärvsinkomsterna har ökat i snabbare takt bland medel- och höginkomsttagare än bland låginkomsttagare. År 2006 var den relativa fattigdomen nästan 11 procent. Till skillnad från den relativa fattigdomen har andelen personer med inkomster under det *absoluta fattigdomsstrecket* minskat sedan mitten av 1990-talet och var 4,5 procent år 2006. Även andelen personer som mottar ekonomiskt bistånd har minskat med drygt 44 procent under de senaste tio åren och biståndstagandet är nu lägre än vad det var vid 1990-talets ingång.

Såväl den relativa som den absoluta fattigdomen varierar i olika grupper i befolkningen. År 2006 var andelen fattiga ungefär tre gånger så stor bland *utrikes födda* som bland personer som var födda i Sverige och denna relation har varit konstant under 2000-talet. Detta gäller såväl den relativa som den absoluta fattigdomen. Men i takt med att arbetsmarknadssituationen förbättras för utrikes födda minskar även andelen fattiga för denna grupp. Även bland personer med

¹ *Sveriges strategirapport för social trygghet och social delaktighet 2008 - 2010*

funktionsnedsättningar återfinns stora grupper i en utsatt ekonomisk situation. Ett av skälen är att många aldrig haft möjlighet att komma in på arbetsmarknaden utan är hänvisade till ett livslångt beroende av de sociala trygghetssystemen.

I jämförelse med övriga EU-länder har Sverige en jämn inkomstfördelning. I Sverige har transfereringar en stor omfördelningseffekt framförallt därför att *barnfamiljer* får jämförelsevis höga ersättningar. År 2006 levde drygt 6 procent eller 130 000 av alla barn i Sverige i familjer vars disponibla inkomst låg under det absoluta fattigdomsstrecket vilket kan jämföras med 18 procent under mitten av 90-talet. Även andelen barn i hushåll som mottar ekonomiskt bistånd har minskat. Endast 6 procent av alla barn bor i hushåll som tar emot ekonomiskt bistånd, vilket är en halvering från början av 90-talet.

Den *relativa barnfattigdomen* visar däremot på en annan utveckling. År 2006 bodde cirka 15 procent av alla barn i familjer som kan sägas vara relativt fattiga. Denna andel har ökat under de senaste decennierna. Störst är fattigdomen bland barn vars *båda föräldrar är utrikes födda*. Bland dessa hushåll är cirka 20 procent fattiga enligt det absoluta fattigdomsstrecket. Emellertid har fattigdomen bland barn med utrikes födda föräldrar halverats sedan början av år 2000. Barn i familjer med en ensamstående förälder har en avsevärt sämre ekonomisk situation än barn med föräldrar som bor tillsammans. Detta gäller oavsett om föräldern är inrikes eller utrikes född. För *ensamstående personer med barn* har den relativa fattigdomen ökat från 11 procent i början av 90-talet till över 20 procent år 2006.

Studier har visat att länder, såsom Sverige och de nordiska länderna, med en välutbyggd generell välfärd tenderar att ha lägre ekonomisk utsatthet. För dessa länder spelar de offentliga tjänsterna en viktig roll bakom den låga andelen ekonomiskt utsatta barn. Även kvinnlig förvärvsfrekvens i kombination med offentlig barnomsorg är en viktig förklaring till den relativt låga andelen ekonomiskt utsatta ensamförälderfamiljer.

Bekämpning av fattigdom och social utestängning

I den *Nationella strategirapporten 2008-2010* framgår regeringens politik för att bekämpa fattigdom och social utestängning/utanförskap. Den svenska sociala modellen kännetecknas av en generell välfärdspolitik och en aktiv arbetsmarknadspolitik. Den övergripande målsättningen för politiken under perioden 2008–2010 handlar om att skapa fler arbetstillfällen och minska utanförskapet. Fram till 2010 väntas utanförskapet minska med över 190 000 personer. Hur den nu uppkomna situationen med finanskris kommer att påverka denna utveckling är dock ovisst.

Att minska utanförskapet och få fler i arbete är avgörande för att nå en hög välfärd och är därmed regeringens övergripande samt viktigaste mål. Utfallet för 2007 visar att personer som får sin försörjning från system som rör ohälsa, arbetslöshet eller försörjningsstöd minskade med hela 121 000 personer. Trots den starka utvecklingen bedömer regeringen att det krävs fortsatta insatser för att varaktigt höja sysselsättningen och minska utanförskapet.

Regeringen ser särskilt allvarligt på att vissa grupper i befolkningen i högre utsträckning än andra befinner sig i utanförskap. Regeringens politik syftar

därför till att öka sysselsättningen i synnerhet bland dessa grupper med en svag ställning på arbetsmarknaden, t.ex. ungdomar, äldre, utrikes födda och deltidsarbetande kvinnor.

För att finansiera framtidens välfärd är det nödvändigt att fler får arbete och att antalet arbetade timmar ökar. En hög sysselsättningsgrad är en förutsättning för en hög tillväxt och en generös välfärdspolitik. Med arbete och egen försörjning ökar den enskildes trygghet och frihet. Utmaningen inför framtiden är att skapa förutsättningar som gör att människor vill och har möjlighet att arbeta. Arbetslinjen är därför en överordnad princip i regeringens ekonomiska politik.

Alltför många människor lämnar arbetslivet i förtid på grund av sjukdom. Under de senaste åren har olika åtgärder vidtagits för att minska sjukfrånvaron. År 2008 hade antalet utbetalda sjukpenningdagar minskat med 50 procent jämfört med år 2002, antalet personer med sjuk eller aktivitetsersättning har sjunkit något men är fortsatt högt. Regeringen har satt igång ett brett reformeringsarbete inom sjukförsäkringen så att den ger ökade drivkrafter och möjligheter för återgång i arbete.

1.2 Administrativ struktur

Under denna rubrik redovisas hur det nationella arbetet för bekämpning av fattigdom och social utestängning är organiserat, vilka aktörer som medverkar och hur resultaten följs upp och utvärderas.

Socialdepartementet har haft ansvaret för utarbetandet av den nationella strategirapporten 2008-2010. Dispositionen utgår från de riktlinjer som fastställts av Kommittén för social trygghet. Arbetet med strategirapporten startade med ett informations- och samrådsmöte med företrädare för ideella organisationer, myndigheter och arbetsmarknadens parter. Mötet var mycket värdefullt och gav upphov till flera goda idéer som tagits till vara i arbetet med rapporten.

Inför det Europeiska året för bekämpning av fattigdom och social utestängning utsåg regeringen Svenska ESF-rådet till genomförandeorgan med uppdrag att i samråd med Regeringskansliet och berörda myndigheter och organisationer planera och förbereda Sveriges genomförande av temaåret.

Inför arbetet med det *Nationella programmet* anordnade Socialdepartementet tillsammans med Svenska ESF-rådet ett idéseminarium med representanter från det *Nätverket mot socialt utanförskap*.² Samtliga organisationer i nätverket har också haft tillfälle att inkomma med synpunkter och idéer. Nätverket och den till Socialdepartementet knutna delegationen för brukarinflytande i sociala utvecklingsfrågor, s.k. Brukardelegationen³ kommer under det Europeiska året att fortlöpande konsulteras inom ramen för det Nationella genomförandeorganets arbete.

² Se bilaga 1 Förteckning över organisationer i det Nätverket mot socialt utanförskap

³ Se bilaga 2 Förteckning över ledamöter i Brukardelegationen

Bekämpning av fattigdom och social utestängning är en del av den demokratiska och politiska processen, i vilken också ingår ett nära samarbete med det civila samhället och dess organisationer. Frivilligorganisationer och trossamfund spelar en viktig roll i detta arbete, och har genom bl a utvecklingsstöd från Europeiska socialfonden fått en allt mer betydelsefull position.

Uppföljningar och utvärderingar av regeringens och myndigheternas arbete på det aktuella området görs fortlöpande. Regeringen redovisar t ex årligen effekterna av den förda politiken vad gäller sysselsättning och utanförskap. *Statistiska centralbyrån* (SCB) publicerar fortlöpande rapporter över utvecklingen vad gäller olika välfärdsindikatorer. I Social rapport redovisar *Socialstyrelsen* var fjärde årsituationen i landet på en rad välfärdspolitiska områden. Nästa rapport publiceras 2010 och kommer därmed att ge ett väsentligt bidrag till den kunskapsuppbyggnad som året syftar till. *Statens folkhälsoinstitut* kommer att under temaåret publicera en folkhälsopolitisk rapport med hög relevans. En jämförande studie av de nordiska ländernas välfärdssystem och fattigdomsbekämpning kommer därutöver att utges av Nordiska ministerrådet.

Till detta kommer en omfattande forskning på området. Vid ett flertal universitet och högskolor bedrivs forskning som behandlar olika aspekter av fattigdom och utanförskap/utestängning och dessa resultat kommer också att användas i anslutning till olika aktiviteter under det Europeiska året. Särskilt fokus kommer under temaåret att läggas på att använda och synliggöra forskning på de under året prioriterade områdena och även koppla denna till de planerade aktiviteterna.

2. Nationellt program och kommunikationsstrategi

Under denna rubrik redovisas de nationella målen för temaåret samt hur dessa är kopplade till EU-kommissionens mål, riktlinjer och prioriteringar. I anslutning till temaårets fyra specifika mål/riktlinjer, som skall vara styrande för de aktiviteter som skall genomföras, ges också en övergripande redovisning av planerade verksamheter och huvudinriktningar i Sverige.

2.1 Verksamheter i samband med temaåret

Huvudsyftet med temaåret är att öka förutsättningarna för människor att ta sig ut ur fattigdom och social utestängning. Även kunskaperna om fattigdom och social utestängning behöver öka samt frågan om vem som kan sägas vara fattig och varför fattigdom och social utestängning existerar.

De av EU-kommissionen fastställda allmänna målen och de fyra specifika målen/riktlinjerna framgår i det strategiska ramdokumentet.⁴ De olika synpunkterna, förslagen och idéerna från konsultationerna med organisationer och de berörda har inordnats under dessa mål och riktlinjer och sammanlänkats med de nationella målsättningarna.

⁴ Se EU-kommissionens ramdokument <http://2010againstopoverty.europa.eu>

Nationella mål för temaåret är:

(1) Kunskaps- och opinionsbildning för att medvetandegöra allmänhet, politiker och beslutsfattare (lokalt och nationellt) om fattigdom och social utestängning.

Målet är kopplat till EU-kommissionens mål "Öka medvetenheten om fattigdom och social utestängning", "Bekräfta betydelsen av kollektivt ansvar", "Motarbeta uppfattningen att bekämpning av fattigdom är en utgift för samhället" och "Påvisa att fattigdom och utanförskap skadar den sociala sammanhållningen".

Målet är också kopplat till mål/riktlinje (A) *Erkännande av rättigheter* och (B) *Delat ansvar och partnerskap*.

(2) Mobilisering av och stöd till frivilligorganisationer och det civila samhället i kampen mot fattigdom och social utestängning och därmed också påvisa allas ansvar i denna angelägna samhällsfråga.

Målet är kopplat till EU-kommissionens mål "Stärk de organisationer som bekämpar fattigdom" och "Bekräfta betydelsen av kollektivt ansvar".

Målet är också kopplat till mål/riktlinje (B) *Delat ansvar och partnerskap* och (D) *Engagemang och konkreta åtgärder*.

(3) Ge de berörda människorna en röst och möjlighet att ta sig ur fattigdom och utanförskap.

Målet är kopplat till EU-kommissionens mål "Medverka till att ge dem som lever i fattigdom och social utestängning en möjlighet att komma till tals" och "Påvisa att fattigdom och utanförskap skadar den sociala sammanhållningen".

Målet är också kopplat till mål/riktlinje (A) *Erkännande av rättigheter*, (C) *Sammanhållning* och (D) *Engagemang och konkreta åtgärder*.

Av de tre nationella målen är sista det viktigaste, mest framåtsyftande och förändringsinriktade. En förutsättning för att uppnå målet är dock att de två övriga uppfylls; medvetenheten och kunskapen om fattigdom och social utestängning måste öka bland alla berörda aktörer i de olika samhällssektorerna.

I det följande framgår hur målen och riktlinjer för temaåret är kopplade till nationellt genomförande av året och till planerade lokala och regionala aktiviteter. *En närmare beskrivning av bl a kopplingen mellan mål, aktiviteter och resultat redovisas i en särskild arbetsplan.*

I ett flertal fall överensstämmer de föreslagna verksamheterna och den nationella inriktningen med de frågor som redovisas under rubriken "Prioriterade politikområden" i den *gemensamma rapporten om social trygghet och social delaktighet* som EU-kommissionen tagit fram med utgångspunkt från medlemsstaternas nationella strategirapporter.

Följande frågor är särskilt relevanta under temaåret i Sverige: Flerdimensionella strategier för att förebygga och minska i synnerhet *svår fattigdom*; Att bekämpa

barnfattigdom och uppmärksamma *ensamstående föräldrars situation*; Visa på behovet av att det skall vara *lönsamt att arbeta*; Att bekämpa diskriminering och främja social integration av *invandrare och etniska minoriteter*; Att ta hänsyn till behoven hos *personer med funktionsnedsättning, hemlösa och andra grupper i utsatta situationer*.

De ovan nämnda målen på EU- och nationell nivå kommer att förverkligas inom ramen för de i ramdokumentet (*Artikel 2*) fastställda målen och riktlinjerna enligt följande:

(A) Erkännande av rättigheter

Vad gäller barn kommer rättighetsperspektivet särskilt att fokuseras. De skillnader i materiella villkor som finns mellan barn i olika familjekonstellationer och av olika etniskt ursprung skall synliggöras och i samband med en särskild kampanjaktivitet skall förslag och tydliga krav framföras till ansvariga politiker och beslutsfattare.

Även för andra utanförskapsgrupper skall ett rättighetsperspektiv betonas. Stora skillnader när det gäller tillgång till t ex hälso- och sjukvård (och därmed sämre hälsa), strukturell diskriminering som utestänger vissa grupper från arbets-, bostads- och utbildningsmarknad samt faktorer som hindrar människor från politiskt deltagande skall lyftas fram. Näringslivets och företagens roll skall här särskilt uppmärksammas.

Genom den konsultationsprocess som skall genomföras under året med de berörda, deras organisationer och andra frivilligorganisationer, skall en fortlöpande kunskapsuppbyggnad och opinionsbildning ske; även här kommer målgruppernas förslag och krav att framföras till lokala och regionala politiker och beslutsfattare/representanter för myndigheter, frivilligorganisationer och det privata näringslivet.

(B) Delat ansvar och partnerskap

På denna punkt syftar temaåret till att bli medvetandegöra och öka kunskapen hos allmänhet, politiker och media om fattigdom utifrån följande fyra frågeställningar:

Vad är fattigdom och social utestängning?

Vem är fattig och berörs av social utestängning?

Varför finns fattigdom och social utestängning?

Hur motverka fattigdom och social utestängning?

Under året skall därför ett antal informerande och kunskapshöjande aktiviteter genomföras i syfte att diskutera och söka svar på dessa frågor och samtidigt visa på allas ansvar för bekämpning av fattigdom och social utestängning. Förutom den breda samverkans-/ konsultationsprocess som skall genomföras med frivilligorganisationer och de berörda (se nedan) kommer tre aktiviteter/perspektiv att särskilt uppmärksammas:

- Användandet av *konstnärliga uttrycksmedel* för att gestalta och skapa förståelse för fattigdomsfenomenet; en utgångspunkt kan här t ex vara

”metaforen” folkhemmet och hur detta begrepp använts och tolkats i relation till olika politiska ideologier.

- I anslutning till detta kan bl a den *politiska dimensionen* i arbetet med bekämpning av fattigdom och utestängning lyftas fram. Även frågan om sociala innovationer och socialt entreprenörskap kommer att fokuseras.
- *Frivilligorganisationernas roll* i bekämpningen av fattigdom och social utestängning är ytterligare en viktig dimension; i synnerhet kan dessa ge viktiga bidrag till arbetet inom ramen för regeringens överenskommelse med de idéburna organisationerna⁵

(C) Sammanhållning

Som framgått ovan finns ett växande antal s k utanförskapsområden i Sverige, präglade bl a av en extrem boendesegregation. Den forskning som finns om detta fenomen skall ges särskilt utrymme under temaåret, både för att medvetandegöra beslutsfattare och politiker, men också för att belysa frågans komplexitet för en bredare allmänhet och media. Samtidigt skall de boendes egna röster från dessa områden kunna höras; möten mellan majoritets- och minoritetsbefolkning skall uppmuntras och leda till samverkansprojekt och grannskapsarbete som befrämjar den sociala sammanhållningen på lokal nivå. En interkulturell och inter-religiös dialog bör också ingå i dessa möten; här kan bl a projekt inom den Europeiska integrationsfonden spela en viktig roll och ge stöd till organisationer och samfund som representerar nya invandrargrupper och minoriteter.

Vissa grupper av extremt fattiga – hemlösa, irreguljära/papperslösa/gömda, tiggare – representerar ett nytt inslag i gatubilden, något som påverkar den sociala sammanhållningen. De organisationer som arbetar med dessa grupper skall ges en framträdande roll under året och ges möjlighet att genom användande av konstnärliga uttrycksformer, kampanjer och aktiviteter medvetandegöra allmänhet, politiker och media. Även här skall ett rättighetsperspektiv betonas.

(D) Engagemang och konkreta åtgärder

En av huvudaktiviteterna under året skall vara en fortlöpande konsultations- och samverkansprocess med de berörda, deras organisationer och andra relevanta frivilligorganisationer. Genom en serie möten/seminarier på ett tjugotal platser i landet föreslås dessa aktörer, under ledning av s k processförare⁶ arbeta med

⁵ *Överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting*, (23 oktober 2008). Även i den nyligen påbörjade dialogen mellan regeringen och representanter för ideella organisationer på integrationsområdet bör frågor om bekämpning av fattigdom och social utestängning finnas med på dagordningen

⁶ Inom ramen för Europeiska socialfonden i Sverige planeras inför temaåret en utbildning av funktionärer från relevanta frivilligorganisationer som syftar till att dessa skall kunna leda denna

att, utifrån sin "berättelse" av fattigdom, i dialog med lokala/regionala politiker, beslutsfattare/ representanter för myndigheter och det privata näringslivet, samt forskare föra fram sina konkreta förslag.

De lokala och regionala brukarorganisationerna skall mobiliseras i detta arbete och de s k processförarna skall också rekryteras från dessa/liknande organisationer. Härigenom säkerställs både ett lokalt perspektiv/engagemang och att de berörda på ett effektivt sätt kan göra sina röster hörda.

Temaåret inleds med en uppstartskonferens med temat *People experience poverty and social exclusion*. Redan i detta skede skall det lokala/regionala engagemanget och medverkan från brukarorganisationer ges utrymme: konferensen arrangeras i samarbete med Folkets Hus och samtliga deltagare, på ett tjugotal orter över hela landet, skall kunna följa (och medverka i) konferensen genom de faciliteter som erbjuds inom ramen för *Digitala hus*.⁷ Användande av denna nya teknik ger brukarorganisationer, de berörda själva och andra aktörer från hela landet en unik möjlighet att på ett kostnadseffektivt sätt mötas, utveckla tankar och idéer och formulera gemensamma krav och förslag.

På motsvarande sätt organiseras slutkonferensen: det samlade materialet – berättelserna, vittnesbörden, förslagen och kraven från de berörda, deras organisationer och andra relevanta aktörer – diskuteras med en panel av rikspolitiker samt beslutsfattare/ representanter för privat-, offentlig- och frivilligsektor inom ramen för en virtuell sammankomst.

Vid den breda konsultationen med brukarorganisationerna har ett stort antal idéer och förslag till aktiviteter framkommit. Hos organisationerna finns också en vilja att samverka kring specifika underteman under året; så kan t ex de organisationer som arbetar med barn i en serie aktiviteter under året fokusera de olika problem som är förknippade med barn, familj, hälsa och fattigdom/utestängning.

Under kontakterna med andra medlemsstater inför temaårets programupplägg har ett antal samarbetsaktiviteter diskuterats med bl.a. Finland och Spanien. Syftet är att utbyta erfarenheter och kunskaper inom några specifika områden, bl a barnfattigdom. Aktiviteterna kommer att konkretiseras i arbetsplanen.

2.2 Kommunikationsstrategi

Som framgått ovan kommer invigningsevenemanget att bestå av en uppstartskonferens anordnad av brukarorganisationerna. Samtidigt lanseras webbplatsen för året.

konsultations- och samverkansprocess. De s k processförarna säkerställer sålunda både en god lokal förankring av verksamheten och närheten till och kontakten med de berörda.

⁷ *Folkets husorganisationen* i Sverige finns på ett stort antal orter i Sverige och erbjuder möjlighet till kommunikation och interaktivitet genom uppkoppling av möten/seminarier/konferenser via bredband/satellit.

Redan under hösten 2009 kommer ett antal aktiviteter att genomföras för att informera om temaåret. I samband med slutkonferensen för det nu pågående Europeiska året för innovation och kreativitet planeras t ex ett särskilt seminarium under temat *social innovation*. Härigenom skapas en viktig länk mellan de bägge åren i ett antal frågor med mycket hög aktualitet: behovet av sociala innovationer i en tid av ekonomisk nedgång och kris och, kopplat till detta, nödvändigheten av att slå vakt om de utsatta gruppernas rättigheter. Rimliga levnadsvillkor för alla är en förutsättning för en bibehållen social sammanhållning.

En särskild kommunikatör kommer att engageras för att leda arbetet med information och kommunikation. Berörda myndigheter/departementens kommunikatörer kommer också att engageras under året. De s k processförarna skall ha en viktig roll för information och kommunikation på lokal och regional nivå, bl a i anslutning till de olika aktiviteterna i Folkets hus (filmvisningar, utställningar, konstinstallationer).

2.3 Integrering av jämställdhetsperspektivet

Under rubrikerna 2.3 och 2.4 redovisas aktuell policy och aktuella insatser inom jämställdhets- och tillgänglighetsområdet som har koppling till bekämpning av fattigdom och social utestängning.

Ett flertal av de politikområden som har betydelse för social delaktighet är sektorsövergripande, vilket innebär att målen för dessa politikområden ska beaktas i regeringens arbete liksom genomsyra alla samhällssektorer. Exempel är integrationspolitiken, *jämställdhetspolitiken*, handikappolitiken samt barnets rättigheter enligt FN:s barnkonvention. Man kan se dessa sektorsövergripande politikområden, s.k. mainstreamingområden, som ett uttryck för att kvinnor och män, flickor och pojkar oavsett etnisk bakgrund eller funktionshinder, ska inkluderas i den politik som förs på nationell, regional och lokal nivå. När dessa mål beaktas i beslutsfattande på alla nivåer, får även målen för social delaktighet ett brett genomslag i svensk politik.

Den generella välfärden syftar till att skapa lika möjlighet för alla och att skapa jämställdhet mellan män och kvinnor. Den svenska *familjepolitiken* bidrar till att ge föräldrar möjlighet att förena familjeliv och arbetsliv. Föräldraförsäkringen tillsammans med en barnomsorg som utgår från barnfamiljers olika önskemål och behov, ger både män och kvinnor möjlighet att förena familj och arbete. Detta bidrar till en ökad jämställdhet. Sverige har högt kvinnligt arbetskraftsdeltagande samtidigt som födelsetalen är relativt höga. Arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor med små barn är också högre än i de flesta andra länder i Europa.

En stödjande familjepolitik som inkluderar ett barnperspektiv och en utvecklad jämställdhetspolitik är grundläggande faktorer som främjar familjers trygghet och välbefinnande såväl socialt som ekonomiskt. Genom att stöden till barnfamiljerna utformas med utgångspunkt i den så kallade arbetslinjen kommer merparten av barnfamiljernas inkomster från egna arbetsinkomster. Förutsättningarna att kunna försörja en familj är därför ytterst beroende av sysselsättningsutvecklingen.

Dessa och övriga centrala inslag i regeringens jämställdhetspolitik kommer att beaktas i genomförandet av temaåret. Särskilt kommer frågor som rör våld mot kvinnor – och hur detta kan vara kopplat till sociala, kulturella och ekonomiska faktorer att uppmärksammas. De ensamstående föräldrarnas situation, liksom ett barnperspektiv kommer att ligga i fokus.

En kontinuerlig genomlysning och granskning av frågorna om fattigdom och social utestängning utifrån ett könsperspektiv kommer under temaåret att genomföras med hjälp av köpt tjänst av sakkunskap av det s k processtödet för jämställdhet som utlysts inom Europeiska socialfonden.⁸

2.4 Tillgänglighet, delaktighet och transparens

Bristande tillgänglighet i samhället leder till att personer som föds med eller förvärvar en funktionsnedsättning idag inte har samma möjligheter som andra att göra sina egna val. Enligt Statens folkhälsoinstitut är det också ett skäl till att ohälsan bland personer med funktionsnedsättning är avsevärt större än bland befolkningen i övrigt. En statssekreteraregrupp har tillsatts med uppgift att gemensamt skynda på utvecklingen vad gäller tillgänglighet. Ett samarbete har även etablerats med Sveriges Kommuner och Landsting i syfte att arbeta fram en strategi för ökad tillgänglighet och därmed nå de uppsatta målen i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken till 2010.

Temaåret har planerats och kommer att genomföras i nära samarbete med de berörda, deras organisationer och andra organisationer som arbetar för att bekämpa fattigdom och utestängning.

Genom den planerade konsultations- och samverkansprocessen, samt genom att engagera särskilda s k processförare från frivilligorganisationerna, säkerställs de berördas medverkan på lika villkor. Organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning skall på denna punkt ha en särskilt viktig roll. Genom att använda den nya tekniken med "virtuella" mötesplatser ges alla berörda optimala möjligheter att delta; genom att dessa möten och aktiviteter förläggs till Folkets hus, som ofta är den självklara mötesplatsen, i synnerhet i mindre orter, kommer temaåret att ges en tydlig lokal profil.

En kontinuerlig genomlysning och granskning av frågorna om fattigdom och social utestängning utifrån ett tillgänglighetsperspektiv kommer under temaåret att genomföras med hjälp av köpt tjänst av sakkunskap av det s k processtödet för tillgänglighet som utlysts inom Europeiska socialfonden.⁹

⁸ Europeiska socialfonden i Sverige har inrättat ett särskilt s k processtöd inom *jämställdhet* i syfte att projektaktörer/ansökare skall erhålla rådgivning och stöd under framskrivning och genomförande av projekt.

⁹ Europeiska socialfonden i Sverige har inrättat ett särskilt s k processtöd inom *tillgänglighet* i syfte att projektaktörer/ansökare skall erhålla rådgivning och stöd under framskrivning och genomförande av projekt.

3. Samråd med det civila samhället och berörda parter

Programmet har tagits fram i nära samråd med berörda parter, Brukardelegationen och det fyrtiotalet frivillig- och brukarorganisationer som finns i Nätverket mot socialt utanförskap. Förutom enskilda intervjuer och dialoger med dessa organisationer och företrädare för de berörda, genomfördes ett idéseminarium med Nätverket mot utanförskap den 5 maj 2009.

De båda samrådsorganen kommer även under genomförandet av temaåret att fortlöpande informeras om verksamheten och delta i samrådsmöten.

Brukardelegationen är ett samrådsorgan mellan den offentliga sektorn och frivillig- och brukarorganisationerna, och ett forum för samråd och informationsutbyte i samband med genomförande av den nationella handlingsplanen mot fattigdom och social utestängning. Ett av delegationens syften är att mobilisera samtliga aktörer i arbetet mot ekonomisk och social utsatthet. Delegationen ska också stå modell för och ge legitimitet till samrådsformer på lokal och regional nivå.

Delegationen, som började sitt arbete hösten 2003, består av 15 ledamöter, samtliga utsedda av organisations- och intressenätverket Nätverket mot socialt utanförskap, samt en representant vardera från Sveriges Kommuner och Landsting och Socialstyrelsen.

Nätverket mot socialt utanförskap (NMU) bildades år 2000 och består av människor från ett 40-tal organisationer. Dessa organisationer är olika på en mängd sätt – klient-, brukar-, handikapp- och invandrarorganisationer, trossamfund och många fler - men förenas av ett engagemang för rättvisa, egenmakt och allas möjlighet till deltagande i samhället.

NMU arbetar för att påverka den svenska regeringens handlingsplaner för social trygghet och delaktighet. Det har handlat om att lyfta in de erfarenheter och kunskaper som de socialt inriktade ideella organisationerna gör i sina verksamheter. Handlingsplanerna beskriver de grupper av människor som oftare än andra har problem med att få tillgång till centrala resurser såsom boende, arbete, utbildning, social gemenskap.

Programmet har i sin slutgiltiga version föredragits och godkänts av Brukardelegationen.

4. Genomförande

4.1 Inbjudan att lämna förslag, tilldelningskriterier, urvalsförfarande m m

I samband med utlysning/upphandling av projekt/utförare, tilldelningskriterier och urvalsförfarande etc kommer bestämmelser och regelverk för Europeiska socialfonden att tillämpas. Rutinerna i samband med utlysning/upphandling framgår av bilaga 2.

4.2 Tidsplan

Efter godkännande av det Nationella programmet påbörjas planering och genomförande av angivna aktiviteter och projekt. En detaljerad arbetsplan och en preciserad tidplan upprättas. De aktiviteter som aviserats från kommissionen och inom ramen för ett samarbete med andra medlemsstater (i första hand Spanien och Finland) inordnas i arbetsplanen.

5. Preliminär budget

För genomförande av temaåret har avsatts x kronor i nationella medel. Från EU-kommissionen har cirka 2,5 miljoner kronor avsatts för Sveriges vidkommande. En detaljerad budget sammanställs när arbets- och tidsplan fastställts; i samband därmed kommer också de enskilda aktiviteternas budget att preciseras och ytterligare medfinansiering kan tillkomma.

6. Mekanismer för övervakning och utvärdering

Mekanismer för uppföljning och utvärdering kommer att följa de av kommissionen givna riktlinjerna och en utförlig plan upprättats i samband med att arbetsplanen fastställts.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden